

Széles Tamás

Szent János evangéliumának eucharisztikus képe

E tanulmány nem hivatott átfogó teológiai elemzést nyújtani Szent János evangéliumának eucharisztikus teológiájáról, csupán vázlatosan igyekszik felrajzolni azt az összefüggésrendszert, mely mai oltárgyakorlatunkat és Urunk Jézus Krisztus testének és vérének valóságos jelenlétét az oltáriszentségben biblikusan megalapozza és hitelesíti.

Szent János evangéliumában egyáltalán nem találjuk meg a mai keresztény terminológia *egyház (ecclesia)* vagy *szentség (sacramentum)* kifejezéseit, mi több, a jánosi levelek közt is csupán a 3Jn 1,10 említi az egyházat, Diotrefésszel kapcsolatban¹, mintegy mellékesen. Mi több, sem a jánosi ekkleziológia sem a szentségtan nincs explicit módon megfogalmazva az evangéliumban, még annyira sem, ahogy a szinoptikus evangéliumok hagyományozták az euchariszta alapító mondatait. János szemlélete sokkal inkább "indirekte Ekklesiologie"², így szentségtana is csupán jellegzetes krisztológiai szemléletéből vezethető le.

1. Szent János evangéliumának vázlatos krisztológiai szemlélete

A szinoptikus evangéliumok Jézusról, mint Isten Fiáról tanúskodnak, Szent János azonban – egyedüli evangelistaként – Isten Fiát (Jn 10,36), mint preegzisztens Logoszt mutatja be.³

A Logosz (λόγος) jelentése *beszéd, számolás, gondolkodás*⁴, magasabb rendű szellemi, racionális funkciót takar. Az arám nyelvű Szentírás, a *P'shitta*⁵ egészen más kifejezést, a *miltát* (ܡܝܠܬܐ) használja, aminek jelentése *ige, ok, megtestesülés, cselekvő beszéd*, Szent János Logosz-himnuszában pedig: *Isten beszéde, önkifejezése*, mely azonos a héber *davar* (דָּבָר), *beszéddel*.⁶ A görög változat elvontan, racionálisan vall Isten teremtő tudatásról, míg vele szemben az arám változat sokkal inkább a cselekvő Teremtőt hangsúlyozza, a héber-arám gondolkodás általánosan dinamikus jellegének megfelelően, mely szerint Isten beszéde erővel és hatalommal nyilvánul meg.⁷

Szent János az Igével a prólógusban a Fiú Istenségét nyilvánítja ki. Az Ige mindörökké van és örökkévaló (Jn 8,58), mindentudó (4,29), mindenható (11,38-44), az Atyával van (Jn 17,5), mi több azonos, egy az Atyával (10,30; 17,21). A teremtés az Igére nézvést, az Ige által történt (1,3), aki *élet* (ζωή: 1,4). Az arámi szövegben *chaje* (ܫܚܝܐ), mely azonos a héber *chajav* (חַיָּוּ) . Mindkét sémita kifejezés nem csupán életet, de teljes, megtartó, mintegy gyümölcsöző életet takar. Így az Ige, Istennel való egyenlőségében nem csupán létet ad, hanem a valódi, teljes, boldog életet⁸, *Ő Isten éltető beszéde* (6,63b).

Szent János a Logosz isteni voltát erősíti azzal is, hogy a Teremtés könyvének kezdőszavát használja (1,1): *kezdetben* (בְּרֵאשִׁית = Ἐν ἀρχῇ). A Genézis a teremtés folyamatát mutatja be, Szent János pedig mintegy fellibbenti a fátylat a Szentháromságos Egy Isten természetéről, az Újszövetség tükrében, s arról ad hírt, amiről az ószövetségi szöveg nem tudott szólni. Ami

---

¹ Raymond Edward Brown: *The Community of the Beloved Disciple*, New York, Paulist Press, 1979, 13.

² Johan Ferreira: "Johannine Ecclesiology", *Journal for the Study of the New Testament*, Ser. 160., Sheffield Academic Press 1998, 43.

³ Lukács László: *Dogmatika II.*, Budapest: Sapientia 2005, 30.

⁴ Thorleif Boman: *A héber és a görög gondolkodásmód egybevetése*, Budapest, Kálvin János Kiadó 1998, 50.

⁵ *Codex Khabouris*, J. P. Silver átirata, 2005., a továbbiakban sy^p.

⁶ George M. Lamsa: *Gospel Light*, San Francisco, Harper 1964, 321.

⁷ Thorleif Boman: *A héber és a görög gondolkodásmód egybevetése*, op. cit., 42-52.

⁸ Joachim Gnilka: *Az Újszövetség teológiája*, Budapest, SzIT 2007, 223.

korábban rejtve volt, azt most az igazság világosságával tárja fel (Tit 2,11) mindenkinek, nevezetesen, hogy Jézus Krisztus az Isten Fia és az Ige.

Szent János, az evangéliumára jellemző, jézusi "én vagyok" mondásokkal is Istennel való egylényegűségét és krisztusi mivoltát tárja elénk. Ezek közül kettő kiemelten rímel Istennek az égő csipkebokorból Mózeshez intézett szavaira. "Én vagyok az, 'Aki vagyok'." (Kiv 3,14) – mondta az Úr, s Jézus ajkán ez az isteni öntudat hangzik fel újra: "Mert ha nem hiszitek, hogy én vagyok, meghaltok bűneitekben" (8,24); "Amikor fölemelitek az Emberfiát, akkor megtudjátok majd, hogy én vagyok" (8,28). Az ἐγώ εἰμι itt félreérthetetlen utalás az ószövetségi יהוה-*re*, s Jézus Krisztus messiási, megváltói és istenfiúi öntudatának és tudatosan végrehajtott küldetésének terminusz technikusaként olvasandó.

Jánosnál Jézus önmagát nevezi az igazságnak (14,6), mellyel kinyilvánítja, hogy Ő Isten megváltó munkájának tökéletes kiejelentője és egyben kijelentése⁹: "Arra születtem és azért jöttem a világba, hogy tanúságot tegyek az igazságról." (18,37).

A rabbinikus hagyomány szerint a Tóra tanulmányozása elvezet az örök életre¹⁰. Dániel próféta így jövendölt az örök életéről: "Akkor azok közül, akik a föld porában alszanak, sokan felébrednek: némelyek örök életre, mások pedig, hogy örök gyalázatot lássanak." (Dán 12,2). Jézus, egyedül János evangéliumában utal ilyen élesen az eljövendő életre a hagyományos, rabbinikus antitézisben: "Aki szereti életét, elveszíti azt, és aki gyűlöli életét ezen a világon, megőrzi azt az örök életre." (Jn 12, 25) A zsidó apokaliptikából eredő két korszak, az evilági, עולם הזה és az eljövendő z arám A ., Szent Jánosnál nem túlvilági értelemben áll¹¹ עולם הזה nyelvű evangéliumi szöveg a 12,25-ben ugyanúgy a *l'chaje d'alalam* (لحياة الآلام) kifejezést használja, ahogy a 6,24; 40; 51; 54; 58; 68. versekben a *chaje d'alma* (حياة الآلام), örök életet.

Az arám לחיה megfelelője a héber עולם és jelentésük teljesen megegyezik. Mivel Szent Jánosnál különös hangsúllyal jelenik meg az örök élet ószövetségi hagyománya, vélelmeznünk kell, hogy az evangéliumban a héber עולם nem teljesen fedi a görög ζωή αιώνιος későbbi, egyházi és a szinoptikus evangéliumokon alapuló, túlvilági örök (időben végtelen) élet jelentését. Míg a szinoptikus hagyomány elsősorban a végítélet utáni, az eljövendőkből megvalósuló örök életéről tanít¹² (Mk 10,30; Mt 18,8-9), addig Szent Jánosnál az örök élet mindnehol a jelenben realizálódott hangsúllyal szerepel¹³, ami határozottan arra utal, hogy az evangelista a héber messiási korszak értelemben használja az örök élet kifejezést,¹⁴ mely így nem egy másik életet jelent, hanem a jelen fizikai életben megvalósuló, testben megtapasztalható új lelki, szellemi minőséget. Ez az örök élet valójában az Isten-ember kapcsolat megújítását és az ebben való életvitelszerű megmaradást jelöli¹⁵, aionikus életet¹⁶, melyet Jézus maga ad a hívőknek¹⁷ – különös hangsúllyal az eucharishtiában.

Az egész jánosi műnek tulajdonképpen az a célja, hogy bemutassa az örök életre jutás útját Jézus Krisztuson, a Messiáson keresztül (Jn 20,31).¹⁸ Szent Jánosnál, Jézus jövetelének célja épp az, hogy az embert örök életre vezesse: "Én azért jöttem, hogy életük legyen, és bőségben legyen." (10,10), mely cél Jézus minden cselekvésében és minden történésben jelen van. Ezért az örök élet az evangéliumban Jézus központi témája, melynek a szinoptikus evangéliumokban az Isten országa felel meg. János annyiban lép teológiailag tovább a szinoptikus hagyománynál, hogy az örök életet a jelen földi életben megtapasztalhatónak írja le (Jn 5,25; 12,31; 9,39). Ahogy Dodd rámutatott, Krisztus eljövetele egyszerre történelmi

⁹ George Eldon Ladd: *A Theology of the New Testament*, Grand Rapids, Eerdmans 1993, 303.

¹⁰ *Pirké Ávot*, 2,8

¹¹ George Eldon Ladd: *A Theology of the New Testament*, op. cit., 293.

¹² *Religion and Time*, Balslev, N. Anindita – J. N Mohanty, (szerkk.), Leiden, E. J. Brill, 1993, 127.

¹³ Jn 3,15; 36; 5,24; 40; 6,40; 47; 54; 10,28; 17,3.

¹⁴ Peter Manchester: "Time in Christianity" in *The Westminster Theological Wordbook of the Bible*, Donald, E. Gowan, (szerk.), London, Westminster John Knox Press, 2003, 114-115.

¹⁵ *The Westminster Theological Wordbook of the Bible*, op. cit., 116.

¹⁶ Heleen M. Keizer: *Life Time Entirety, A Study of AION*, (kézirat – doktori disszertáció), Amsterdam, Universiteit Amsterdam, 1999, 183.

¹⁷ Jn 3,36; 5,24; 6,40; 47; 53-54.

¹⁸ G. E. Ladd: *A Theology of the New Testament*, op. cit., 290.

várakozás, ugyanakkor – mivel Isten országa nem kötődik időhöz vagy anyagi valósághoz – idő és történelem fölötti, vagyis a jelenben is folyamatosan megvalósul.¹⁹ "Az ország [Isten országa – Sz.T.] egyaránt eljövendőben és jelen van mindig; ez az oka, hogy eljöveteleért imádkozunk."²⁰ János evangéliumában minden azt szolgálja, hogy a hívő ember Krisztus által elnyerje és élje a messiási korszak életminőségét, az örök életet avagy Isten országát.

2. Szent János eucharisztikus teológiája

Szent János könyvében az eucharisztia az egyik lehangsúlyosabb és legfontosabb elem, mely kegyelmi úton az örök életre jutást segíti, s az evangelista egy egész fejezetet (6) szentelt eucharisztikus tanításának. A fejezetet – most csak az eucharisziára koncentrálna – hagyományosan egy egésznek tekintjük, bár vannak teológusok, akik több részre osztják, az ötezer ember megvendégelésének történetére és a rákövetkező hitről szóló (22-51), majd eucharisztikus beszédre (52-57).²¹

A negyedik evangéliumban nem találjuk meg az oltáriszentség alapító szavait, melyek a szinoptikusoknál egységesen fellelhetők (Mt 26,26; Mk 14,22; Lk 22,19). Szent János az ötezer ember megvendégelését mutatja be (Jn 6,1-14), amit hagyományosan a jánosi teológia szinoptikusokkal ekvivalens eucharisztikus eseményének tekintünk.²² Szent János leírása – a szinoptikus tradíciótól eltérően –, az egész történet tekintetében jelszerű²³ jelentéssel bír.²⁴ "A kenyérszaporítás történe kisugárzik az utána következő beszédre a kenyérről az eucharisztikus résszel, és nem engedi, hogy elkülönítve szemléljük."²⁵

A cselekményt keretbe foglalja, hogy a kenyér -és halszaporítás elején és végén Jézus fölmege a hegyre, s a szinoptikus leírásoktól eltérő részletek azok, melyek bőbeszédűen árulkodnak Szent János eucharisztikus szemléletéről.

Míg minden egyéb újszövetségi eucharisztikus értelmezés az anamnézis felől közelít az utolsó vacsorához és az oltáriszentség alapító igéihez, addig a jánosi eucharisztia-felfogás a valóságos jelenlétet hangsúlyozza: "az én testem valóságos étel, és az én vérem valóságos ital" (6,55), ahol a görög *aléthész* (ἀληθής) és az arámi *sarijrajit* (ܣܪܝܝܝܬ) változat is egyként azt jelenti: *igazi, valódi, hiteles, megbízható*.

Ez kettős jelentéssel bíró kifejezés. Egyrészt utal Jézus tanítására, mint a lelkileg tápláló Igére (Mt 4,4)²⁶, másrészt utal a kenyértörésre, az eucharisztia ősegyházi gyakorlatára és szakramentális praxisára.²⁷

A többi evangéliumban a tanítványok, Jánosnál maga Jézus osztja ki a kenyeret az egybegyűlt tömegnek, amiben egyrészt a szentségkiszolgáltatás főpapi jellege tűnik fel, másrészt az *eved jhwh* szelíd, az emberhez lehajoló Isten izajási karaktere is megmutatkozik (Iz 42,1-9), harmadrészt – Jézus hivatkozásával –, a történet utalás a pusztai vándorlás mennyei kenyérének újszövetségi beteljesítésére (49-51).

A szövegben feltűnő, a szinoptikusoktól szintén eltérőnek tekinthető a jézusi tudatosság: "mert ő maga tudta, mit akar tenni." (6,6). Jézus, az evangéliumban többször hangsúlyozza, hogy Ő ad békét (14,26), életét adja a juhokért (10,15), mi több, Ő maga nyújtja át Júdásnak a bemrátott kenyérdarabot (13,26), mintegy előre mozdítva s irányítva a cselekményt. Mindennek később különös nyomatékot is ad szavaival: "én adom oda magamtól. Hatalmam van odaadni, és hatalmam van újra visszavenni." (10,18), mely az egész könyvön átívelő, tudatos messiási karaktert, az isteni üdvterv következetes végrehajtását sugallja. Szent

¹⁹ C. H. Dodd: *The Parables of the Kingdom*, Glasgow, Fontana Books, 1960, 29-37.

²⁰ Idem: *The Coming of Christ*, Cambridge, University Press, 1951, 9.

²¹ Nemeshegyi Péter: *Az eukarisztia*, Róma, TKK 1975, 54.

²² Benedikt Schwank: *János*, Szeged, Agapé 2001, 235-236.

²³ Joachim Gnilka: *Az Újszövetség teológiája*, op. cit., 206.

²⁴ Kereszty Rókus: *A bárány menyezője*, Budapest, SzIT 2008, 58.

²⁵ Joachim Gnilka: *Az Újszövetség teológiája*, ibidem, 206.

²⁶ George M. Lamsa: *Gospel Light*, op. cit., 353.

²⁷ Darwell Stone: *The Eucharistic Sacrifice*, Eugene, Wipf & Stock, s.a., 31-39.

Jánosnál Jézus már a szinoptikus hagyományokat messze meghaladó krisztusi öntudatról²⁸ tesz tanúságot, mi több, cselekedetei kifejezetten eszkatologikus összefüggésbe kerülnek: "János explicit módon tételezi a preegzisztens Isten Fia pályafutását"²⁹.

Jézus felhatalmazottsága és tudatossága hatja át az ötezer ember megvendégeléséről szóló esemény leírását és a későbbi, eucharisztikus beszédet is. Az ötezer ember esetében is tudatosan, hatalma és küldetése tudatában szolgáltatta ki a megszorított kenyeret az egybegyűlteknek.

A kenyérszaporítás szakramentális jellegéről és jelentőségéről tanúskodik a 6,12-es mondat, mely arra hívta fel a tanítványok figyelmét, hogy a kiosztott kenyér egy darabkája (κλάσμα) sem vesztet kárba, ami rokonságot mutat a konsekrált kenyér darabkáival kapcsolatos ősi liturgikus oltárgyakorlattal. A *sy^p*-ben olvasható *kszaji* (כֶּסֶא) *falat, morzsa, kenyérhég, darabka* értelemben áll, még hangsúlyosabbá téve a szentségi jelleget, erősítve az általunk is gyakorolt szentmise-celebráció *klasmata* vagy *particulák* kezelésével kapcsolatos tiszteletteljes hagyományt. "Az isteni vendéglátó adja túlaradó bőkezűséggel a kenyeret, (...) hogy annak egyetlen darabkája se menjen veszendőbe."³⁰ Mindez nagy valószínűleg azt tükrözi, hogy a szinoptikusokhoz képest késői keletkezésű (kb. Kr.u. 90) evangélium a már létező keresztény közösségekben gyakorolt eucharisztia-gyakorlatra reflektál³¹, kiemelve annak publikus és közösségi jellegét, melynek eszkatologikus felhangú³² leírását a *Didiakhé* őrizte meg: "Ahogyan e kenyértöredékek szét voltak szóródva a hegyen és eggyé váltak összegyűjtve, úgy gyűljön össze egyházad királyságodban a föld határaitól!"³³ Bernard azt is megjegyzi, hogy a nyelvezet a Jn 6. fejezet ominózus szövegeiben kifejezetten szakramentális hangvételű.³⁴ Több, mint valószínű, hogy a rész az 1-2. századra már kialakult és általánossá vált eucharisztikus gyakorlatot tükrözi.³⁵

A 6,47-es vers szerint: "Aki hisz, annak örök élete van.". A hit Krisztushoz kapcsolja a hívőt, azonban Szent János ezt tovább értelmezi az 51b-58-as versekben, Krisztus testének és vérének evését, ivását kapcsolja ehhez a hithez, mint a hitből következő cselekményt és a Krisztussal való egység zálogát, amit az 53b versben negatív színezettel maximál: "Ha nem eszitek az Emberfia testét, és nem isszátok az ő véré, nem lesz élet tibennetek", ami egyértelműen kifejezi, hogy Jézus Krisztus testében és vérében részesedni, a legszorosabb kapcsolatban áll a teljes földi és az örök élettel.³⁶

Aki hit nélkül veszi Krisztus testét és véré, annak számára az oltáriszentség színei halott anyagok maradnak, aki azonban hitében felismeri Krisztus jelenlétét az oltáriszentségben, mint valóságos ételt és italt (55. v.), annak számára *valóságosan* (ἀληθῆς) az élet kenyérévé (48. v.) és italává lesz, s örök életre jutását munkálja (50, 54, 58. versek). Ezzel kapcsolatban meg kell említenünk, hogy az ószövetségi kifejezés, az *emunah* (עֲמֻנָה), *szavahihetőség, igaz* (ember) morális vonatkozású, míg a görög *aletheia* (ἀλήθεια), *igaz*, sokkal inkább intellektuális vonatkozású kifejezés.³⁷

Jánosnál a hit azonban nem racionális attitűd, nem is pusztán előfeltétele az oltáriszentség felismerésének, hanem mindezt messze meghaladva, misztikus, krisztológiai és eszkatologikus tartalommal bír; szoros kegyelmi láncolatottá válik a *hit - víz - kenyér - bor - test - vér - örök élet* összefüggésében, mely láncolat minden egyes eleme egymással szorosan

²⁸ Farkasfalvy Dénes: *A testté vált szó I.*, Eisenstadt, Prugg Verlag, 1986, 164.

²⁹ Raymond Edward Brown: *The Community of the Beloved Disciple*, op. cit., 58.

³⁰ Kereszty Rókus: *A bárány menyegzője*, op. cit., 60.

³¹ Farkasfalvy D.: *A testté lett szó I.*, ibidem, 164.

³² J. D. Zizioulas: *The Eucharistic Communion and the Word*, London, Bloomsbury T&T Clark, 2011, 46.

³³ *Didakhé*, IX, 4., *Apostoli atyák*, Vanyó L. (szerk.), Budapest, SzIT, 1980, 97.

³⁴ J. H. Bernard: *A Critical and Exegetical Commentar on the Gospel According to St John*, Edinburgh, T&T Clark, 2000, clxix.

³⁵ Farkasfalvy Dénes, *A testté vált szó I.*, op. cit., 181.

³⁶ John Henry Bernard: *A Critical and Exegetical Commentar on the Gospel According to St John*, Vol. I., op. cit., 210.

³⁷ George Eldon Ladd: *A Theology of the New Testament*, op. cit., 300.

összefüggő, egymást feltételező és támogató kegyelmi kapcsolatban áll. Hinni (πιστεύω) és tudni (γινώσκω) Szent Jánosnál (7,26; 8,24, 28; 10,38; 11,27; 17,21, 23, etc.) nem kevesebb, mint Istennel fennálló közösség, *communio*.³⁸

Isten adja Fiát, Igéjét, aki hústestté lett, hogy higgyünk benne, hittel eggyé váljunk vele a szentáldozásban, ami visszahat hitünkre és örök életet munkál bennünk az üdvösséges lelki és szentségi dialógus folytán. "A hit aktusa lehetővé teszi, hogy a másik hatást gyakoroljon rá, de nem is csak azt, hogy hasson *rá*, hanem, hogy változást idézzon elő *benne*."³⁹ Tehát azzal, hogy Jézus Krisztus önmagát adja nekünk testként és vérként, egyetlen célja van: önmaga közlése a legintimebb és legbensőségebb módon: "...amint engem ismer az Atya, és én is ismerem az Atyát..." (Jn 10,15). "Jézus önmagát kiosztani jött le az égből."⁴⁰ Ez az önátadás a szentmise áldozati liturgiájában válik elérhetővé minden benne hívő számára.

"Ő testtel és vérral táplál (a kenyéren és a boron keresztül), ami az örök élet eledele. A többi újszövetségi szerző az eucharisziáról, mint Jézusra történő emlékezésről beszél – hirdette az Úr halálát, míg el nem jön –, de Jézus az eucharisziát hangsúlyosan eldelnek nevezi."⁴¹

A 6,54 szövegét a görög szövegek a σάρξ, *hústest* szóval adják vissza, amit az arám nyelvű változatok az asszír eredetű *pagar* (ܦܘܓܪ) kifejezéssel közölnek. Utóbbi jelentése: "tetem, ... élettelen, rigid tömeg"⁴², vagyis *test*, *holttest*. Héber megfelelője⁴³ a פֶּגֶר (*peger*)⁴⁴, az Ószövetségben összesen három helyütt fordul elő (Ter 15,11; 2Kir 19,35; Iz 37,36), mindhárom esetben a jelentése *hulla* vagy *tetem húsa*. Szemben a Mt 26,26; Lk 22,19; Mk 14,22: 1Kor 11,24-gyel, ahol a görög szöveg mindenhol σῶμα-t ír az eucharisztia kenyérével kapcsolatban, János radikálisan kiáll amellett, hogy a hívek valóságosan az Ő (hús) testét vegyék magukhoz. Ezt a frazeológiát nem találjuk máshol az Újszövetségben.⁴⁵ Valamennyi arámi kézirat a *pagar* kifejezést tartalmazza és *Bernard* valószínűsíti, hogy a Kr.u. 1. században a *pagar* jelentetett nam csak holt, de élő testet is.⁴⁶

"Az áldozatbemutatás nyelvében a 'hús' (inkább szarksz, mint szóma) és 'vér' összetartozó fogalompár (Lev 17,11-14; Kiv 39,17-20; lásd Zsid 13,11)."⁴⁷

Jézus nem csak hatlommal és tudatosan adta az új szövetséget, hanem áldozatának evésére, ivására hívott meg, még pontosabban "önmagát kellett étellé, itallá tennie", Őt ették és itták a tanítványok és benne az Újszövetséget.⁴⁸

A 6. rész vonatkozó igéiben a test és vér együttes említése ugyanakkor értelmezhető a héber merizmusok felől is. A merizmus a héber költészet és szentségi nyelvezet irodalmi eszköze, melyben leggyakrabban ellentétpárokkal igyekszik kifejezni egy fogalom átfogó, egyetemes jellegét.⁴⁹ Például az Iz 49,13-ban: "Ujjongjatok, egek, és örvendj, te föld...", ahol az ég és a föld említése egyszerűen *mindent* jelent, vagy a Zsolt 89,12-ben: "Tiéd az ég, és tiéd a föld...", azaz az Úr *minden*.⁵⁰ Hasonlóan a Péld 14,13-ban, a "móka közben is fájhat a szív, s

³⁸ Horvath Tibor: *Thinking About the Faith: Speculative Theology, Vol. I.*, s. 1., McGill-Queen's University Press, 2006, 16.

³⁹ Marc-François Lacan: A hit antropológiai struktúrája, *Teológia*, Kránitz Mihály (szerk.), XLVII. évf., (2013/ 3-4.), 213.

⁴⁰ Farkasfalvy Dénes, *A testté vált szó I.*, *op. cit.*, 194.

⁴¹ Raymond Edward Brown: *The Community of the Beloved Disciple*, *op. cit.*, 89.

⁴² *Theological Dictionary of the Old Testament XI.*, G. Johannes Botterweck – Helmer Ringger – Heinz Joseph Fabry (szerk.), Cambridge, Eerdmans 2001, 477.

⁴³ Meg kell jegyezni, hogy a héber פֶּגֶר (*guf*) időben később lett a *szóma* szinonimája. Lásd: R. E. Brown: *The Churches The Apostles Left Behind*, 89.

⁴⁴ Strong: 6297.

⁴⁵ John Henry Bernard: *A Critical and Exegetical Commentar on the Gospel According to St John, Vol. I.*, *op.cit.*, clxviii.

⁴⁶ J. H. Bernard: *A Critical and Exegetical Commentar on the Gospel According to St John*, *op. cit.*, lxxxi.

⁴⁷ Josef A. Jungmann: *A szentmise*, Eisenstadt: Prugg Verlag, 1977, 13.

⁴⁸ Nemeshegyi Péter, *Az eukarisztia*, *op. cit.*, 40.

⁴⁹ Wilfred G. E. Watson: *Classical Hebrew Poetry. A Guide to Its Techniques*, London:, T&T Clark, 2007, 31.

⁵⁰ W. G. E. Watson: *Classical Hebrew Poetry, A Guide to Its Techniques*, *op. cit.*, 330.

az öröm vége búslakodás lehet" sor jelntése, hogy *valamennyi* élethelyzet és érzelmi állapot csupán átmeneti, időleges. Az 1Jn 5,6: "Ő az, aki víz és vér által jött, Jézus Krisztus", szintén felfogható merizmusként⁵¹, s így az 5,52-56 perikópában Jézus testének és vérének együtt említése személyének, emberi és isteni mivoltának, tanítói és megváltói művének egészére utal⁵², vagyis Urunk testében és vérében adja *mindenestül*, teljes *egészében önmagát* nekünk.

A fentebbiek minden kétséget kizáróan igazolják, hogy Szent János szavainak kiforrott krisztológiai és szentségtani vetületük van. Az ige, aki élő test, *szarksz* (σάρξ), *bisza* (بשר), vagy *baszar* (בשר), azaz ember lett (Jn 1,14), a húsvéti esemény során, önkaratából és az Atya iránti szeretetéből, tudatosan halott test, holt anyag, *szarksz* (σάρξ)⁵³, *pagar* (פגור), *peger* (פגור) lett, aki azonban feltámadásában megdicsőült léletté, mi több, örök léletté lesz azok számára, akik hittel veszik (6,54).

Ez a misztérium ismétlődik meg mindannyiszor az oltáriszentség konszekrálásakor: a kenyér és a bor halott anyaga – a feltámadás hittitkának megfelelően – *élet* (ζωή / حيا / חיה) lesz (6,47), mi több, Szent Jánosnál *örök élet* lesz a hívő befogadó számára (6,33). Hogy milyen fontossággal bírt ez a szerző számára, azt elárulja, hogy evangéliumban hangsúlyosan sokszor fordul elő a ζωή (*élet*), a ζή (*élet*) és az összetett ζωοποιέω (*életet ad, megelevenít*) ige.⁵⁴

A jánosi műben az ige testté létele, halála, feltámadása és test szerinti valóságos jelenléte az eucharisztíában egyetlen összefüggést alkot⁵⁵, egyetlen teológiai láncolatot képez⁵⁶. Az ortodox, katolikus és saját jel-szerű eucharisztikus és reálprezenciával kapcsolatos szentségi meggyőződésünk – a szinoptikus és páli hagyomány anamnézise mellett – a jánosi szentségfelfogáson alapul.⁵⁷

Szent János krisztológiai és eucharisztikus szemléletében különös jelentőséggel bír a 17. rész főpapi imája. Különösen a 11. vers: "Szent Atyám, tartsd meg őket a te nevedben, amelyet nekem adtál, hogy egy legyenek, mint mi.", a 21. vers: "...hogymindnyájan egy legyenek; ahogyan te, Atyám, bennem vagy, és én tebenned, úgy ők is egy legyenek mibennünk..." és a 22-23. versek: "Azt a dicsőséget, amelyet nekem adtál, átadtam nekik, hogy egy legyenek, ahogyan mi egy vagyunk. Én öbennük, te énbennem, hogy tökéletesen egy legyenek.."

Az ἵνα ὅσιν τετελειωμένοι εἰς ἓν (hogy tökéletesen egy legyenek) arám megfelelője a **לחד** **אחד** (23), ahol az egységet a *l'chad* (לחד) írja le, melynek jelentése azonos a héber *echad*-dal (אחד)⁵⁸. E helyt utalnunk kell a legjellegzetesebb *echad* előfordulásra, a Ter 2,24-re, ahol a férfi és a nő házassági egységével kapcsolatban használja a Szentírás: "egy testté lesznek", **אחד**: **לְאֶחָד**, melynek jelentése "egy lényé" válnak⁵⁹, s azt fejezi ki, hogy a férfi és a nő szent egyesülése az addigi két, különálló személyből új létegyiséget, egyetlen új identitást teremt. Az *echad*, mint mint kollektív főnév és nem mint numerikus melléknév fordul elő az MTörv 6,4-ben is (**אחד**: **אֶלֶּהֶם אֶחָד**), ahol Isten egysége nem egyedüllétére vagy magábanvalóságára, hanem mindenek fölötti egyetlenségére és univerzális egységére utal.⁶⁰

⁵¹ Herbert W. Bateman IV: *A Workbook for Intermediate Greek: Grammar, Exegesis, and Commentary on 1-3 John*, Grand Rapids, Kregel, 2008, 534.

⁵² Josef A. Jungmann: *A szentmise*, op. cit., 13.

⁵³ Itt látható, hogy a görög *szarksz* nem adja vissza a semitikus kifejezések szemantikai különbségeit. [St.T.]

⁵⁴ G. E. Ladd: *A Theology of the New Testament*, op. cit., 290.

⁵⁵ Vö. Farkasfalvy Dénes: *A testté vált szó I.*, Eisenstadt, Prugg Verlag, 1986, 192.

⁵⁶ Vö. *The Jewish Annotated New Testament*, Amy-Jill Levine – Marc Zvi Brettler (szerkk.), Oxford, Oxford University Press, 2001, 171.

⁵⁷ R. E. Brown: *The Churches The Apostles Left Behind*, *ibidem*, 89.

⁵⁸ Rövidítve: *chad* (חד).

⁵⁹ Joseph Herman Hertz: *Zsidó biblia I.*, Budapest, EMIH, 2013, 24.

⁶⁰ Patrick Navas: *Divine Truth or Human Tradition?*, Bloomington, Author House 2011, 468.

János evangéliumában visszatérően az *echadnak* ez az *unio mystica* árnyalata jut kifejezésre.⁶¹ Az evangélium általunk krisztológiai csúcspontnak tekintett beszédében Jézus ugyanazt az egységet (ἕν) kéri minden hívő számára, mely közte és az Atya közt van.

Kezdetben "Isten volt az Ige" (1,1). A *P'shittában*: *וְהָיָה אֱלֹהִים אֶת־הַיְהוָה*, azaz magyarul: "és Isten ő maga volt az Ige [*Milta*]"⁶². Jézus az eucharisztikus beszédben ugyanerre az egységre, "egymásbanlakásra"⁶³ utal, amikor azt mondja: "Aki eszi az én testemet, és issza az én véretem, az bennem marad, és én őbenne." (56). A jánosi misztikus egység Szent Pál "Χριστός ἐν τῷ σώματι μου" misztikájával (Fil 1,20-21) parallel, ahol tágabb értelemben az Isten és ember közösségéről (*communio*) beszélünk, szűkebb értelemben Istennek az emberrel realizálódott egységének az emberi létezésben megéltességéről.⁶⁴ Ahogy Szent Pálban maga Krisztus lakik, s így élete Krisztus-élet⁶⁵, úgy Szent Jánosnál a Krisztussal táplálkozó hívőben is Ő vesz lakozást. Ezzel azonban a hívő nem adja fel saját „én”-jét, soha sem tesz egyenlőségjelet Krisztus és önmaga közé⁶⁶, de amint Jézus elválaszthatatlan életközösségben él az Atyával⁶⁷, úgy a hívőnek is elválaszthatatlan életközösségre kell jutnia Krisztussal. "Amint engem küldött az élő Atya, és én az Atya által élek, úgy aki engem eszik, az is általam él." (6,56).

"...a misztika kiterjedhet az istenivel való kommunióra, melyben az Én - Te kapcsolat fennmarad az unio mystica radikális értelmében, s akiben a hívő tudatosan és végleg elmerül, s akiben bizonyos esetekben maga is megistenül."⁶⁸, avagy Jézus szavaival: "...hogyan egy legyenek, ahogyan mi egy vagyunk." (17,22) "A kölcsönös egymásban lét a legbehatóbb hírüládása az Istennel elnyerendő közösségnek."⁶⁹

Szent János krisztológián alapuló eucharisztikus látásmódjában Krisztus teste és vére tehát a hit alapján befogadható megváltás, az "isteni élet"⁷⁰ specialiter kegyelmi csatornáit. Isten szeretetből az embernek és az ember bűneiért adta Fiát, aki önként vállalva ezt a küldetést, szétosztotta testét és vérét – azaz teljes, tényleges és jelenlévő valóságát –, feláldozta magát és megdicsőülve feltámadt, hogy általa, vele és benne lakozva minél közelebbi és teljesebb közösségre jussunk Istennel.⁷¹ Ezért "A szentség az ige korlátozhatatlan megtestesülésének megváltó szükséglete, s nem egyházi alapítású intézmény (Jn 3,5; 6,53)."⁷² János evangéliumában tehát "az Ige, aki az üdvösséget közli, csak akkor fogadható be teljességgel, ha valaki a szentség konkrét formájában is elfogadja."⁷³

A szent jánosi teológián alapuló eucharisztia, vagyis az oltáriszentség révén a hívő a legerőteljesebb kegyelmi támogatást nyeri ahhoz, hogy Jézus éljen benne, s ő Jézus életét élje: "...életünk úgy beleötvöződik, beleasszimilálódik Jézus személyes, istenemberi lényébe

---

⁶¹ Richard C. H. Lenski: *The Interpretation of St. John's Gospel*, 11-21, Minneapolis, Augsburg Fortress, 2008, 1006.

⁶² Dr. John Wesley Etheridge fordítása, 1849.; *The Messianic Aleph Tav Interlinear Scriptures*, William Sanford (szerk.), British Columbia, CCB Publishing, 2016, 720.

⁶³ Farkasfalvy Dénes: *A testté vált szó I., op. cit.*, 189.

⁶⁴ Pehm Gilbert: *Bevezetés a spirituális teológiába*, Sapientia, Budapest, 2006, 75.

⁶⁵ Alfred Wikenhauser: *Christusmystik des Apostels Paulus*, Freiburg, Herder, 1956, 25.

⁶⁶ Alfred Wikenhauser: *Christusmystik des Apostels Paulus*, op. cit., 126.

⁶⁷ Farkasfalvy Dénes: *A testté vált szó I., ibidem.*, 189.

⁶⁸ "»In Christ«, »in the Spirit« and Related Prepositional Phrases: Their Relevance for a Discussion on Pauline Mysticism", in *Focusing on Paul*, Cilliers Breytenbach – David S. du Toit (szerk.), Berlin, de Gruyter, 2007, 129.

⁶⁹ Joachim Gnlika: *Az Újszövetség teológiája*, op. cit., 254.

⁷⁰ Robert Sokolowsky: *Eucharistic Presence: A Study in the Theology of Disclosure*, Washington, The Catholic University of America Press, 1994, 215.

⁷¹ V.ö., Farkasfalvy Dénes: *A testté lett szó I., op. cit.*, 192.

⁷² Leonhard Goppelt: *Apostolic and Post-Apostolic Times*, Grand Rapids, Baker Book House, 1980, 210.

⁷³ Leonhard Goppelt: *Apostolic and Post-Apostolic Times*, ibidem., 144.

és életébe, hogy azzal egészen eggyé lesz, annyira, hogy Fiában bennünket is átölel az Atya..."⁷⁴

A szentmise cselekménye és közege hivatott arra, hogy az Atyaistentől és Jézus Krisztustól az ember elnyerje ezt a szent közösséget, először a Krisztus beszédéből hozzánk szóló ige hitben való hallása (Róm 10,17) által, majd a szentáldozás révén, az ember egészét érintő módon. Eldelként magunkba fogadni Krisztust, nem csak azt jelenti, hogy a konszekrált kenyeret magunkhoz vesszük, hanem azt is jelenti, hogy egyesülünk Jézus egész életével és keresztáldozatával is. Eggyé válásunkban, önátadásunk által Jézussal együtt mutatjuk be egyszeres, elégséges és végleges váltságát, melyet értünk adott.⁷⁵

Szent János evangéliumában az eucharisztia elsősorban Jézus Krisztussal, az Ige testté lételevél áll kapcsolatban, hogy mindaz, aki benne hisz, tanítása és az oltáriszentség révén egy lehessen vele és az Atyával. Szent János számára az eucharisztia valamiképpen minden más szentség fölött áll.⁷⁶ Az Ige testté lett és köztünk élt (1,1-5;14), a víz borrá vált (2,1-11), a Szentlélektől újjászülettek hívek (3,1-15), Jézus az örök élet vizét adta (4,4-15), majd minden csoda betetőzéseként, mennyei kenyérként adta és adja magát eledelül a világ életéért (6,52-59).

Az Ószövetség népének és így a galileai Jézus és tanítványai számára bármilyen vér ivása a mózesi törvény értelmében tilos volt (Lev 7,27). Ha Jézus csupán lelki jelenlétre utalt volna vagy tanításának, szavainak befogadására, ha csak átvitt értelemben értette volna testének evését, vérének ivását, a tanítványok nem botránkoztak volna meg eucharisztikus beszédén: "Kemény beszéd ez! Ki hallgathatja ezt?" (6,60). Jézus látta, hogy megbotránkoztak szavain (6,61) és több tanítványa el is hagyta őt (6,66), Jézus mégsem hívta vissza őket, ami azt mutatja, hogy 1) valóban testének-vérének vételéről beszélt⁷⁷, 2) számára testének és vérének vétele döntő jelentőségű volt, olyannyira, hogy az azt elfogadni nem tudó tanítványokat inkább elengedte. Ezután a tizenkettőhöz fordult: "Megbotránkoztat ez titeket?" (6,61), ami által testének evése és vérének vétele Jézus részéről az igaz tanítványság próbatételévé vált.⁷⁸

A fentebbiek tovább erősítik hitünket és meggyőződésünket, hogy az eucharisztia és a kenyérben és borban megvalósuló oltáriszentség se nem külsődleges rítus, se nem egyházi alapítású gyakorlat, hanem szentség, melyet személyesen az Úr Jézus Krisztus, a húsvéti Bárány adott, s melyben önmagát adja nekünk.⁷⁹ Az oltáriszentség mindenekfelett az Ő misztikus testében való egységünk szentsége⁸⁰, s az Egyház, a papságon keresztül – in persona Christi – részesít ebben az életadó kegyelemben⁸¹.

---

⁷⁴ Dörnyei István – Gergye Győző – Csógl János: *A szentségek életértéke*, Budapest, SzIT, 1975, 249-250.

⁷⁵ Idem: *Szentmisedáldozat és Oltáriszentség*, Budapest, SzIT, 1977, 263-264.

⁷⁶ Eugene LaVerdiere: *The Eucharist in the New Testament and the Early Church*, Collegeville, The Liturgical Press, 1996, 113.

⁷⁷ *Faith Facts*, Leon J. Suprenant Jr. – Philip L. C. Gray (szerkk.), Steubenville, Emmaus Road Publishing, 2004, 143.

⁷⁸ Edward Sri: *Love Unvaile: The Catholic Faith Explained*, San Francisco, Ignatius Press, 2015.

⁷⁹ Horvath Tibor: *Thinking About the Faith: Speculative Theology*, op. cit., 115.

⁸⁰ M. F. Sadler: *The Gospel According to St. John*, Eugene, Wipf & Stock, 2014, 177.

⁸¹ Matthew Levering: *Sacrifice and Community: Jewish Offering and Christian Eucharist*, Oxford, Blackwell Publishing, 2005, 186.

Felhasznált irodalom

BATEMAN IV, HERBERT W.: *A Workbook for Intermediate Greek: Grammar, Exegesis, and Commentary on 1-3 John*, Grand Rapids, Kregel, 2008.

BOMAN, THORLEIF: *A héber és a görög gondolkodásmód egybevetése*, Budapest, Kálvin János Kiadó, 1998.

BROWN, RAYMOND EDWARD: *The Community of the Beloved Disciple*, New York, Paulist Press, 1979.

Codex Khabouris, J. P. SILVER átirata, 2005.

Didakhé, Apostoli atyák, VANYÓ L. (szerk.), Budapest, SzIT, 1980.

DODD, C. H.: *The Coming of Christ*, Cambridge, University Press, 1951.

DODD, C. H.: *The Parables of the Kingdom*, Glasgow, Fontana Books, 1960.

DÖRNYEI ISTVÁN – GERGYE GYŐZŐ – CSÓGL JÁNOS: *A szentségek életértéke*, Budapest, SzIT, 1975.

DÖRNYEI ISTVÁN – GERGYE GYŐZŐ – CSÓGL JÁNOS: *Szentmiseáldozat és Oltáriszentség*, Budapest, SzIT, 1977.

Faith Facts, JR. SUPRENANT, LEON J. – GRAY, PHILIP L. C. (szerkk.), Steubenville, Emmaus Road Publishing, 2004.

FARKASFALVY DÉNES: *A testté vált szó I.*, Eisenstadt, Prugg Verlag, 1986.

FERREIRA, JOHAN: "Johannine Ecclesiology", *Journal for the Study of the New Testament*, Ser. 160., Sheffield, Academic Press, 1998.

GNILKA, JOACHIM: *Az Újszövetség teológiája*, Budapest, SzIT, 2007.

GOPPELT, LEONHARD: *Apostolic and Post-Apostolic Times*, Grand Rapids, Baker Book House, 1980.

HERTZ, JOSEPH HERMAN: *Zsidó biblia I.*, Budapest, EMIH, 2013.

HORVATH TIBOR: *Thinking About the Faith: Speculative Theology, Vol. I.*, s. I., McGill-Queen's University Press, 2006.

"»In Christ«, »in the Spirit« and Related Prepositional Phrases: Their Relevance for a Discussion on Pauline Mysticism", in *Focusing on Paul*, CILLIERS BREYTENBACH – DAVID S. DU TOIT (szerkk.), Berlin, de Gruyter, 2007.

JUNGMANN, JOSEF A.: *A szentmise*, Eisenstadt, Prugg Verlag, 1977.

KERESZTY RÓKUS: *A bárány menyegzője*, Budapest, SzIT, 2008.

LACAN, MARC-FRANÇOIS: "A hit antropológiai sruktúrája", *Teológia*, KRÁNITZ MIHÁLY (szerk.), XLVII. évf., 2013, 3-4.

LADD, GEORGE ELTON: *A Theology of the New Testament*, Grand Rapids, Eerdmans, 1993.

- LAMSA, GEORGE M.: *Gospel Light*, San Francisco, Harper, 1964.
- LAVERDIERE, EUGENE: *The Eucharist in the New Testament and the Early Church*, Collegeville, The Liturgical Press, 1996.
- LENSKI, RICHARD C. H.: *The Interpretation of St. John's Gospel, 11-21*, Minneapolis, Augsburg Fortress, 2008.
- LEVERING, MATTHEW: *Sacrifice and Community: Jewish Offering and Christian Eucharist*, Oxford, Blackwell Publishing, 2005.
- LUKÁCS LÁSZLÓ: *Dogmatika II.*, Budapest, Sapientia, 2005.
- MANCHESTER, PETER: "Time in Christianity" in *The Westminster Theological Wordbook of the Bible*, GOWAN, DONALD, E. (szerk.), London, Westminster John Knox Press, 2003.
- NAVAS, PATRICK: *Divine Truth or Human Tradition?*, Bloomington, Author House, 2011.
- NEMESHEGYI PÉTER: *Az eukarisztia*, Róma, TKK, 1975.
- Religion and Time*, BALSLEV, ANINDITA N. – MOHANTY, J. N. (szerkk.), Leiden, E. J. Brill, 1993.
- PEHM GILBERT: *Bevezetés a spirituális teológiába*, Sapientia, Budapest, 2006.
- SADLER, M. F.: *The Gospel According to St. John*, Eugene, Wipf & Stock, 2014.
- SCHWANK, BENEDIKT: *János*, Szeged, Agapé, 2001.
- SOKOLOWSKY, ROBERT: *Eucharistic Presence: A Study in the Theology of Disclosure*, Washington, The Catholic University of America Press, 1994.
- SRI, EDWARD: *Love Unvaile: The Catholic Faith Explained*, San Francisco, Ignatius Press, 2015.
- STONE, DARWELL: *The Eucharistic Sacrifice*, Eugene, Wipf & Stock, s. a.
- The Jewish Annotated New Testament*, LEVINE, AMY-JILL – BRETTLE, MARC ZVI (szerkk.), Oxford, Oxford University Press, 2001.
- The Messianic Aleph Tav Interlinear Scriptures*, SANFORD, WILLIAM (szerk.), British Columbia, CCB Publishing, 2016.
- Theological Dictionary of the Old Testament XI.*, BOTTERWECK, G. JOHANNES – RINGGERN, HELMER – FABRY, HEINZ JOSEPH (szerkk.), Cambridge, Eerdmans, 2001.
- WATSON, WILFRED G. E.: *Classical Hebrew Poetry: A Guide to Its Techniques*, London, T&T Clark, 2007.
- WIKENHAUSER, ALFRED: *Christusmystik des Apostels Paulus*, Freiburg, Herder, 1956.
- ZIZIOULAS, J. D.: *The Eucharistic Communion and the Word*, London, Bloomsbury T&T Clark, 2011.